

Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del II

Läronämndens yttrande över kyrkostyrelsens skrivelse 2023:5 Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del II

Revisionens uppdrag och genomförande

Läronämnden konstaterar att kyrkostyrelsens förslag till *Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del II* i hög grad fullföljer de givna direktiven. Förslaget är en varsam revision av *Den svenska kyrkohandboken del II* (1987). Läronämnden menar att förslaget på ett välmotiverat sätt är en vidareutveckling av befintliga gudstjänstordningar. I anslutning till den sammanfattning av direktiven som återfinns i kyrkostyrelsens skrivelse (2023:5) vill läronämnden inledningsvis kommentera revisionens genomförande i relation till det givna uppdraget.

Överensstämmelse med Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del I

Läronämnden konstaterar att det grundläggande skeende som utgör gudstjänstens *ordo* har förtydligats. Liturgin och språkbruket i de båda delarna av kyrkohandboken har harmoniserats så att de står i överensstämmelse med varandra. Likaså har en strävan efter en gemensam teologisk grund för vigningshandlingar och mottagningshandlingar mynnat ut i att flera moment i vigningsgudstjänsterna och mottagningshandlingarna numera är lika för alla.

Överensstämmelse med Bibel 2000

Läronämnden välkomnar att *Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del II* har anpassats till Bibel 2000 och menar att denna anpassning står i överensstämmelse med Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära.

Överensstämmelse med kyrkoordningen

Läronämnden konstaterar att den balans mellan ett juridiskt språkbruk och liturgiska formuleringar som har eftersträvats i revisionsarbetet uppnås i förslaget. Då kyrkoordningens formuleringar lyfts in i kyrkohandboken är gudstjänstens språkbruk överordnat det juridiska språkbruket, så till vida att en specifik gudstjänstordnings funktionsduglighet i sitt liturgiska sammanhang tillmäts större betydelse än ett ordagrant återgivande av kyrkoordningen.

I de juridiska formuleringar som återfinns i kyrkoordningen måste entydighet eftersträvas eftersom syftet är att tydligt ange vad som gäller i komplexa situationer. Det liturgiska språkbruket behöver däremot vara rikare eftersom dess syfte är att omtala och tilltala Gud.

Beslutade dokument med ekumeniska och interreligiösa perspektiv

I sitt yttrande över *Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del I* betonade läronämnden att religionsteologisk medvetenhet, interreligiösa och ekumeniska perspektiv hänger

samman med varandra (Ln 2017:1y). Mot den bakgrunden kommer läronämnden särskilt att kommentera bruket av begreppet ”Guds folk”.

Ett mer inkluderande språkbruk

Läronämnden gör bedömningen att språket i förslaget är mer inkluderande än tidigare.

Barnkonsekvensanalys

Läronämnden understryker att det är betydelsefullt att barnets perspektiv beaktas i de gudstjänster som firas enligt de ordningar som återfinns i *Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del II*, även då detta inte uttryckligen anges i instruktionerna.

Centrala teman

Ett trinitariskt perspektiv

I det föreliggande förslaget har skapelseperspektivet stärkts, samtidigt som det hålls ihop med frälsningsperspektivet. När det gäller pneumatologin konstaterar läronämnden att förslaget tydligt betonar den heliga Andens roll i inledningsbönen för mottagande av biskop, samt genom att Andens roll för den enskildas tro och helgelse betonas i inledningsorden till vigningshandlingarna. Vigningen sker i den bedjande församlingens mitt och i kraft av den heliga Anden.

En evangelisk-luthersk öppen folkkyrka

Läronämnden vill påminna om Svenska kyrkans förståelse av vigningstjänstens uppdrag som en förutsättning för den öppna folkkyrkan. Vigningstjänsten innefattar ett ansvar för att kyrkans liv gestaltas i enlighet med dess tro, bekännelse och lära. Mot den bakgrunden konstaterar läronämnden med tillfredsställelse att biskopens tillsynsansvar har förtydligats i den ordning för biskopsvigning som återfinns i förslaget. Därigenom accentueras den balans mellan det episkopala och det lokala som utmärker Svenska kyrkan.

En generell ambition i revisionsarbetet har varit att lyfta fram det allmänna prästdömet, det vill säga den tjänst som vi vigs till i dopet. Varje döpt kristen är kallad och sänd att vittna om vår kristna tro och att bidra till att Guds rike tar gestalt. Denna kallelse och sändning är inte begränsad till de uppdrag som beskrivs som kyrkans vigningstjänst och den omfattar inte endast de uppgifter som många spontant ser som en del av församlingsverksamheten.

Guds folk, Kristi kropp och ett tempel av levande stenar

Bibelns beskrivningar av kyrkan är rika och mångfaldiga. Läronämnden konstaterar att bruket av flera bibliska motiv och en djupare förståelse av kyrkan har betydelse för en väsentlig del av läroutvecklingen inom kyrkosyn, ämbetssyn och liturgi. Detta har varit av avgörande betydelse för den ekumeniska rörelsen. Ett motiv som har kommit till användning i *Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del II* är det bibliska begreppet ”ett tempel av levande stenar”. Detta begrepp kompletterar Kristi kropp- och Gudsfolk-motiven.

Begreppet ”Guds folk” är betydelsefullt i dialogen mellan judar och kristna. Därtill är kyrkans användning av begreppet av avgörande betydelse i kyrkans aktiva arbete för att motverka antisemitism. Mot den bakgrunden vill läronämnden särskilt kommentera hur användningen av begreppet ”Guds folk” i det föreliggande förslaget till *Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del II* förhåller sig till det av kyrkomötet antagna samtalsdokumentet *Guds vägar*.

Begreppet "Guds folk" i ljuset av samtalsdokumentet Guds vägar

I sitt yttrande över förslaget till *Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del I* (Ln 2017:1y) uppmärksammade läronämnden de insikter som samtalsdokumentet *Guds vägar* (2001) innehåller. På motsvarande sätt vill läronämnden uppmärksamma hur formuleringar i förslaget till *Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del II* förhåller sig till detta samtalsdokument.

I inledningen till föreliggande kyrkohandboksförslag står: "Kallelsen att föra ut evangelium är given åt hela Guds folk". Här används begreppet "hela Guds folk" i bestämd form singular. Formuleringen är hämtad från kyrkoordningens inledning till kapitel 30 som formulerades innan *Guds vägar* antagits. Här finns således en spänning mellan direktiven att både åstadkomma överensstämmelse med kyrkoordningen och att ta hänsyn till beslutade dokument med ekumeniska och interreligiösa perspektiv.

I ljuset av den läroutveckling som skett under de senaste decennierna finns det skäl att i *Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del II* nyansera kyrkoordningens formulering med avseende på bruket av begreppet "Guds folk". I *Guds vägar* framhålls att "[s]åväl kristendom som judendom har sin utgångspunkt i det gudsfolk och den historia som de gemensamma heliga skrifterna talar om". Därför behövs en annan formulering i Inledningen än "hela Guds folk", exempelvis "hela kristenheten" eller "alla kristna". Detsamma gäller vigningsmässornas anvisningar och inledningsord, så att det blir tydligt att de som förenas genom dopet är alla kristna.

Formuleringen "I Kristus är vi ditt folk" som återfinns i Vigningsbön och handpåläggning behöver, i ljuset av ovanstående, också förändras. "I Kristus blir vi del av ditt folk" eller "I Kristus tillhör vi ditt folk" skulle bättre kunna svara mot vår kyrkas förståelse.

Gudstjänstordningarna

När det gäller de enskilda gudstjänstordningarna och de därtill hörande anvisningarna i det föreliggande förslaget vill läronämnden anföra följande:

Läronämnden noterar att Allmänna anvisningar för vigningshandlingarna uttrycker den eftersträlvade överensstämmelsen med kyrkoordningen och den praxis som utvecklats sedan 1987. I det föreliggande förslaget följer samtliga ordningar för vigningsgudstjänsterna samma mönster och detta mönster följer i sin tur *Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del I*.

Läronämnden noterar med tillfredsställelse den intention som inledningstexten uttrycker, nämligen att hålla samman den kallelse som avser alla döpta med kallelsen till särskild tjänst liksom till andra uppdrag. Det är naturligt att de övergripande anvisningarna för vigningshandlingarna explicit håller samman evangeliets förkunelse i ord och handling, liksom att texten håller samman de tre uppdragen i vignings-tjänsten.

Läronämnden välkomnar att *samtliga vigningsordningar* är tänkta att firas integrerat med högmässa enligt *Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del I*. Detsamma gäller att predikan, som hålls i anslutning till textläsningarna, uttryckligen får karaktären av vinningstal och således binder ihop Ordets gudstjänst med vigningsdelen.

Läronämnden konstaterar att *Den svenska kyrkohandboken del II* (1987) före vigningsbönen i ordningen för biskopsvigningsmässa har en Bön för kyrkan, som nu ersätts av Kyrkans förbön, i enlighet med ordningen för högmässa. Eftersom placeringen av Kyrkans förbön i gudstjänsten påverkar förbörens karaktär och funktion, kan den tillmätas olika teologiska och ekumeniska betydelser. Därför menar läronämnden att det vore värdefullt med en fakultativ placering av Kyrkans förbön i vigningsgudstjänsterna (jfr Ln 1987:1).

När det gäller *biskopsvigningen* bejakar läronämnden den nya formulering som återfinns i inledningstexten till biskopens löften. Här beskrivs biskopens uppdrag som ”ett tecken på kyrkans kontinuitet genom tiderna, dess enhet och världsvida gemenskap”. Detta knyter an till anvisningarnas betoning av värdet av närvaron av internationella och ekumeniska representanter som manifestation av kyrkans enhet.

Läronämnden konstaterar vidare att förslaget på ett nytt sätt inkluderar biskopens tillsyn över det diakonala uppdraget och därmed tillsynsansvaret för både diakoner och präster. Detta återspeglas i formuleringen att ”kyrkan står på de förtrycktas sida” med koppling till diakonens löften. Formuleringen kompletterar och preciserar även formuleringen om barmhärtigheten som blir utövad efter Guds vilja.

Likaså noterar läronämnden att det föreliggande förslaget innefattar en omformulering i förhållande till skapelsen, där Guds folk sägs vittna om Guds väldiga gärningar i allt skapat. Den nya formuleringen knyter väl an till behovet av större ödmjukhet och samtidigt större ansvar när det gäller kyrkans hållning till skapelsen och rådande hot mot klimat och miljö.

När det gäller *präst- och diakonvigningen* ser läronämnden med tillfredsställelse att en gemensam ordning för vigning av präst och diakon utgör handbokens huvudalternativ. De synpunkter som läronämnden anför avser den gemensamma ordningen och berör indirekt också de ordningar som gäller separata präst- och diakonvigningar.

Läronämnden konstaterar att kyrkomötet nu har möjlighet att för första gången anta en kyrkohandbok som stadfäster en praxis som utvecklats när det gäller gemensamma vigningar, särskilt efter antagandet av kyrkoordningen 1999. Läronämnden ser positivt på hur handbokens ordning gestaltar uppdraget som diakon som tydligt integrerat med övriga ämbeten.

Diakonens löften är i hög grad i överensstämmelse med löfterna i 1987 års vigningsordning. I sitt yttrande över förslaget till *Den svenska kyrkohandboken del II* anförde läronämnden att samhällsinriktningen och rättviseperspektiven borde understrykas tydligare i vigningsordningen, liksom att omsorg skulle kunna vara ett bättre ord än barmhärtighet (Ln 1987:1). I linje med detta välkomnar läronämnden formuleringarna i det nu föreliggande förslaget om att diakonen ska stå på de förtrycktas sida och försvara människors rätt. Läronämnden bejakar det något reviderade förslaget med formuleringen att diakonen ska vara ”ett tecken på Guds barmhärtighet”, i stället för ett ”barmhärtighetens tecken”.

När det gäller den första frågan som ställs till diakonkandidater noterar läronämnden att den ligger nära den fråga som återfinns i *Den svenska kyrkohandboken del II* men att ordvalet har ändrats något. I 1987 års handbok talas det om att ”hjälpa dem som behöver er tjänst”. I det föreliggande förslaget talas det om att ”uppsöka och gripa in där din/er tjänst behövs”. Läronämnden bejakar förändringen.

Den andra frågan som ställs till diakonkandidaterna i förslaget rymmer ett explicit omnämnande av diakonens tystnadsplikt som motsvarar frågan som ställs till prästkandidater. Läronämnden bejakar detta förtydligande som överensstämmer med befintlig praxis.

Läronämnden anser att förslagets ordning för *Sändningsmässa/gudstjänst* är ett tydligt uttryck för Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära. Där betonas alla döptas sändning, genom det allmänna prästadömet.

Läronämnden vill uppmärksamma att förslaget till *Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del II* innefattar en ny ordning för *Mottagande av kyrkoherde*. Läronämnden välkomnar att kyrkoherdens herdeuppdrag, tillsynsansvar och teologiska kunskap framhävs. Läronämnden bejakar dessutom att den förbön för kyrkoherden som återfinns i förslaget ska ledas av diakon eller annan person. Detta förtydligar att mottagande av

ny kyrkoherde inte ska misstolkas som en förnyad prästvigning, utan i stället förstås som församlingens välkomnande av en ny herde för församlingen.

Läronämnden konstaterar att kyrkostyrelsens skrivelse 2023:5 framhåller att ordningen för kyrkoherdemottagning står i spänningen mellan å ena sidan kyrkoherdens lokala anställning och å andra sidan kyrkoherdens självständiga tillsynsansvar över pastorat och församlingar, vilket i sin tur relaterar till biskop och domkapitel och hela den världsvida kyrkan. Kyrkoherden har ett tillsynsansvar som han/hon delar med biskopen och utför som biskopens lokala representant. Läronämnden konstaterar att detta innebär att varje mottagande av kyrkoherde i det avseendet alltid också är en installation av kyrkoherden. Mottagande av kyrkoherde kan därför också betecknas som installation av kyrkoherde. Båda alternativen är förenliga med Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära.

Läronämnden konstaterar att de föreslagna ordningarna för *Invigningshandlingar* på ett klagörande sätt uttrycker Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära så till vida att det är tydligt att invigning och ibruktage vanligen sammanfaller med varandra.

Likaså välkomnar läronämnden de förändringar som har gjorts i ordningen för kyrkoinvigningsmässan. Genom att kyrkklockorna tas i bruk redan i gudstjänstens inledning, medan altaret tas i bruk först vid måltidens början, får gudstjänsten ett mer naturligt flöde. Att den nu föreslagna ordningen dessutom är tydligt anpassad till såväl invigning som återöppnande av kyrkorum är också en förbättring.

Avslutning

Sammantaget anser läronämnden att förslaget till *Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del II* står i överensstämmelse med Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära. De påpekanden som läronämnden anför i sitt yttrande har sin grund i att Svenska kyrkans kyrkohandbok ska uttrycka evangeliet så klart som möjligt och vara i överensstämmelse med vår evangelisk-lutherska bekännelse. Det är läronämndens mening att det föreliggande förslaget till *Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del II* kan antas efter att ovanstående synpunkter och ändringsförslag noggrant har övervägts, framför allt vad gäller bruket av begreppet ”Guds folk”.

Uppsala den 25 augusti 2023

På läronämndens vägnar

Martin Modéus, ordförande

Cristina Grenholm, sekreterare

Närvarande: Ärkebiskop Martin Modéus, ordförande, biskop Karin Johannesson, biskop Marika Markovits, biskop Åke Bonnier, biskop Johan Dalman, biskop Mikael Mogren, biskop Fredrik Modéus, biskop Susanne Rappmann, biskop Sören Dalevi, biskop Eva Nordung Byström, biskop Åsa Nyström, biskop Erik Eckerdal, biskop Andreas Holmberg, Teresa Callewaert, Ninna Edgardh, Eva-Lotta Grantén, Marta Axner Ims, Håkan Möller, Mikael Winnige, Johannes Zeiler.

Biskop Johan Tyrberg och Jesper Svartvik har deltagit i läronämndens överläggningar men var inte närvarande vid beslutstillfället.